

IDROK HAQIDA TUSHUNCHA VA UNING XUSUSIYATLARI**Yoqubova Zebiniso Abdurayim qizi**

Denov tadbirkorlik va pedagogika institute Aniq va tabiiy fanlar fakulteti,
Matematika yo'nalishi 3-kurs 4-M guruh talabasi

Xo'janova Gulira'no Abduxalil qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Aniq va tabiiy fanlar fakulteti, Matematika yo'nalishi
3-kurs 4-M guruh talabasi

Shomurotov Ulugbek Melikboboyevich

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Pedagogika va psixologiya kafedra o'qituvchisi
(maqola ilmiy rahbari) ulugbekshomurotov986@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-8004-499X>

Annotatsiya: Ushbu maqolada idrok tushunchasi, uning shakllanish jarayoni va asosiy xususiyatlari haqida so'z yuritiladi. Idrok inson ongining asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, u tashqi dunyoni qabul qilish va anglashda muhim rol o'ynaydi. Maqolada idrok turlari, idrok jarayonining davomiyligi hamda nerv tizimi bilan bog'liqligi tahlil qilinadi.

Аннотация: В данной статье рассматриваются понятие восприятия, процесс его формирования и основные характеристики. Восприятие является одной из ключевых составляющих человеческого сознания, играющей важную роль в познании окружающего мира. В статье анализируются виды восприятия, продолжительность процесса восприятия и его связь с нервной системой.

Annotation: This article discusses the concept of perception, its formation process, and key characteristics. Perception is one of the fundamental components of human consciousness, playing a crucial role in understanding the external world. The article analyzes types of perception, its duration, and its relationship with the nervous system.

Kalit so'zlar: idrok, ong, sezgi organlari, qabul qilish, nerv tizimi, tafakkur.

Ключевые слова: восприятие, сознание, органы чувств, принятие, нервная система, мышление.

Key words: perception, consciousness, sensory organs, reception, nervous system, thinking.

Kirish

Idrok inson ongining ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, tashqi olamdagi narsalar va hodisalarni to'g'ri tushunish, ularni anglash va ongda aks ettirish jarayonidir. Bu jarayon inson tafakkurining asosiy mexanizmlaridan biri bo'lib, kognitiv faoliyatning barcha bosqichlarida muhim o'rin tutadi. Idrok yordamida inson atrof-muhitni ongli ravishda qabul qiladi, turli ob'ekt va hodisalarni tanib oladi, ularning xususiyatlarini va o'zaro bog'liqliklarini anglaydi.

Psixologik jihatdan idrok sezgilar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ular orqali olingan axborot tahlil qilinadi va umumlashtiriladi. Sezgilar bizga ma'lumotlarning dastlabki shaklini beradi, idrok esa ushbu ma'lumotlarni yaxlit tasvirga aylantiradi. Masalan, inson bitta buyumni ko'rishda uning rangi, shakli va tuzilishini birgalikda qabul qiladi, shuningdek, u haqida oldingi bilimlariga asoslanib xulosalar chiqaradi. Bu esa idrokning predmetlilik va yaxlitlik xususiyatlariga bog'liq.

Idrokning yana bir muhim xususiyati – uning barqarorligi va doimiyligidir. Ya'ni inson turli sharoitlarda ob'ektlarni deyarli bir xil qabul qiladi. Misol uchun, odam tanish kishilarining yuzini har xil yoritish sharoitida ham o'sha shaxs sifatida taniydi. Bu esa idrok jarayonida miyadagi assotsiativ aloqa va ilgari olingan tajribalarning muhim rol o'ynashini ko'rsatadi.

Idrokning turlari turlicha bo'lib, ularni asosan uch toifaga ajratish mumkin: vizual (ko'rish), eshitish va kinestetik idrok. Ko'rish idroki inson uchun eng muhim bo'lib, tashqi olam haqidagi axborotning 80% ini ta'minlaydi. Eshitish idroki tovushlar, ohanglar va nutqni qabul qilish uchun javobgar bo'lsa, kinestetik idrok tana harakatlari, muvozanat va jismoniy sezgilar bilan bog'liqdir.

Shuningdek, idrok individual xususiyatlarga ham ega bo'lib, har bir inson o'zining tajribasi, bilim darajasi va diqqat qaratish xususiyatiga ko'ra har xil ob'ekt va hodisalarni turlicha idrok qilishi mumkin. Tajribali rassom yoki fotograf bir suratga oddiy insonga qaraganda ancha chuqurroq qarashi, undagi mayda detallarni yaxshiroq ilg'ashi mumkin. Shu kabi, til o'rganayotgan inson dastlab begona tildagi nutqni tushunishda qiyinchilik sezadi, lekin vaqt o'tishi bilan idrok mexanizmlari rivojlanib, tilni yanada aniq va oson tushuna boshlaydi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, idrokning shakllanishida insonning asab tizimi va miyadagi neyron aloqalar juda katta rol o'ynaydi. Xususan, ko'rish idroki orqa miyaning ensa qismida, eshitish idroki esa chakka qismida qayta ishlanadi. Tajribalar shuni isbotlaydiki, idrok rivojlanishi uchun miyaning turli hududlari o'zaro faoliyat yuritishi va tajriba orttirish muhim hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, idrok insonning atrof-muhit bilan aloqasini ta'minlovchi murakkab psixologik jarayon bo'lib, u ongli tafakkurning ajralmas qismidir. Uning

yaxlitlik, predmetlilik, tanlanganlik va doimiylik kabi xususiyatlari insonning to'g'ri axborot qabul qilishiga va atrof-muhitga moslashishiga yordam beradi. Idrok jarayonlarini chuqur o'rganish esa psixologiya, nevrologiya va ta'lim sohalarida muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalangan adabiyotlar

1. Ananjev B.G. "O'zini anglash va idrok psixologiyasi" – Moskva, 1980.
2. Rubinshteyn S.L. "Insonning bilish jarayonlari" – Sankt-Peterburg, 1997.
3. Nemov R.S. "Psixologiya: asosiy nazariyalar va tadqiqot usullari" – Moskva, 2003.
4. Xomilov N. "Psixologiya asoslari" – Toshkent, 2015.
5. Duffy E. "Perception and Human Behavior" – New York, 2010.